

Герчанівський Д. Л.
аспірант ФСП НТУУ «КПІ»
Науковий керівник: д.соц.н.,
проф. Кутуєв П.В.

Держава, що сприяє розвитку: критерії ідентифікації

Суперечливі наслідки домінування неолібералізму на світовій арені спонукають як багатьох дослідників, зокрема Г.Дерлуг'яна [1], П.Еванса [4], так і уряди деяких країн звертатися до пошуку можливих альтернатив у сфері ідеології та політекономічної практики. Одною з таких стає стратегія девелопменталізму, що базується на запереченні (нео)ліберального принципу *laissez – faire*, натомість активному втручанні держави в економіку [2].

Автором терміну «the devepolmental state» став Ч.Джонсон, на українську він був вперше перекладений П.Кутуєвим в 2000-х роках. Не можна не згадати використання терміну Г.Дерлуг'яном, однак останній автор перекладав його як «державна наздоганяючої модернізації» та вкладав в нього дещо інший зміст, тому ототожнювати ці концепції не коректно [5].

В класичній своїй формі теорія держави, що сприяє розвитку являє собою синтез закономірностей розвитку деяких держав Східної Азії, на основі чого створюється ідеальний тип такого роду держав. Точний перелік атрибутів, притаманних державі, що сприяє розвитку не є кінцевим, але, посилаючись на модель Л.Ротлі, ми можемо виділити наступні критерії:

- дієздатна, автономна, але закорінена у суспільстві бюрократія;
- політичне керівництво, яке орієнтується на модернізацію;
- близькі, часто взаємовигідні, симбіотичні відносини між деякими державними органами та ключовими промисловими капіталістами;
- успішні політичні заходи, які сприяють економічному зростанню [11, 8].

Згідно із таким визначенням, держава, що сприяє розвитку, на відміну від ленінських держав, має ринкову, а не планову економіку, але не обов'язково є демократичною (про обмеження ЗМІ та засобів комунікації в межах політики держави, що сприяє розвитку в Ефіопії [7]) [2, 42-43], [10]. Однак важливо

зазначити, що ряд авторів, зокрема А.К.Багчі [3] та Г.Дерлуг'ян [1], ідентифікують СРСР як державу, що сприяє розвитку, що значно розширює спектр можливих моделей в рамках цієї концепції.

В будь-якому разі, одним із ключових акторів держави, що сприяє розвитку є бюрократичний апарат. Індійський соціолог В.Чіббер у своїй статті «Бюрократична раціональність та держава, що сприяє розвитку» зазначає, що, не зважаючи на те, що розвинена бюрократична система є критичною для постання держави, що сприяє розвитку, розвиток бюрократії може привести і до протилежних наслідків, в залежності від специфіки міжвідомчих відносин. Таку різницю автор ілюструє, наводячи приклади Індії та Кореї: обидві країни здійснювали наздоганяючу індустріалізацію, і обидві мали відносно продуктивну бюрократію. Проте, індійська держава була фактично паралізована і мала фрагментарний характер, в той час як корейська спромоглася забезпечити необхідну внутрішню узгодженість [4].

Існують також інші способи ідентифікації держав, що сприяють розвитку. Як правило, такі держави досягають значних успіхів в економіці, що дає підстави ідентифікувати їх саме за результатами економічного зростання завдяки державному втручанню. Такий підхід породжує проблему ідентифікації «failed developmental states», або держав, що сприяють розвитку, які не відбулися. Дискусія навколо останніх спирається на ідентифікацію тієї чи іншої держави як такої, що сприяє розвитку не за її успіхам, а за прихильністю до реалізації девелопменталістських приписів.

Можна підсумувати, що для реалізації девелопменталістських сценаріїв держави повинні, по-перше, мати структури, орієнтовані на розвиток; по-друге, вони повинні досягати (або намагатися досягати) економічного зростання. Це ефективно відокремлює політичну волю слідувати політиці девелопменталізму від потенціалу для здійснення цієї політики.

Практичне втілення структур, орієнтованих на розвиток в основному можна побачити як здатність держави бути ефективною - в тому напрямку, який вона приймає за пріоритетний в залежності від встановлення тих чи інших цілей. Реалізація останніх сценаріїв не обов'язково приведе до розвитку країни, однак

створення ефективних структур, орієнтованих на розвиток може розглядатися як передумова постання держави, що сприяє розвитку [10, 9].

Ще одним елементом, який може використовуватися для ідентифікації держав, що сприяють розвитку може вважатися їх здатність до модернізації промисловості. Саме здатність переходу від низькотехнологічного до високотехнологічного виробництва може стати тим критерієм, який відрізняє шлях розвитку Південної Кореї, Сингапуру і Тайваню, на відміну від чотирьох найбільших країн Асоціації держав Південно-Східної Азії: Малайзії, Таїланду, Філіппін та Індонезії. Сюди ж необхідно додати, що П.Еванс також зазначав, що за ціль держав, що сприяють розвитку, повинно прийматися досягнення більш високої позиції у ієрархії світового розподілу праці. Такий критерій може розглядатися як корисний у висвітленні значних переваг від модернізації засобів виробництва, але, з іншого боку, ця візія значно звужує визначення держави, що сприяє розвитку. Такі країни, як Ботсвана, незважаючи на значну роль держави у їх економічному зростанні, не будуть підпадати під це визначення, так як наочною задачею для останньої була і залишається хоча б диверсифікація економіки, не кажучи вже про її модернізацію [6].

Певно найменш продуктивним критерієм ідентифікації держави, що сприяє розвитку є регіональний. Використання цього терміну досі залишається переважно пов'язаним з східно-азіатськими державами, які домоглися успіху в досягненні тривалих високих темпів зростання, однак вузьке регіональне застосування цього терміну оскаржується багатьма дослідниками. Сучасний британський дослідник африканського походження Т.Мкандавіре ідентифікує постання держав, що сприяють розвитку в Африці в пост колоніальний період, в першу чергу це стосується Ботсвани. Тим не менш, термін залишається здебільшого пов'язаним із досвідом Східної Азії після Другої світової війни [11, 9]. Таким чином, незважаючи на часту ідентифікацію Ботсвани в якості держави, що сприяє розвитку, задачею Т.Мкандавіре залишається спростування припущення про те, що африканські держави не здатні втілювати програму держави, що сприяє розвитку [9]. Це підводить нас до однієї з головних проблем теоретизування навколо досвіду держав,

що сприяють розвитку, а саме питання про універсальність досвіду держав, що сприяють розвитку та можливості їх перенесення за межі Східної Азії [8], [11, 9].

Таким чином, дослідження теоретизування навколо проблеми ідентифікації держави, що сприяє розвитку може стати плідним матеріалом для винайдення можливих девелопменталіських стратегій розвитку для нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Дерлугьян Г. Как устроен этот мир. наброски на макросоциологические темы / Георгий Дерлугьян. — М. : Изд. Института Гайдара, 2013. — 176 с.

2. Кутуєв П. Соціологічна теорія поміж Сходом і Заходом / Павло Кутуєв. — К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. — 376 с.

3. Bagchi A. K. The Past and the Future of the Developmental State [Електронний ресурс] / Amiya Kumar Bagchi // Journal of World-Systems Research, 2000. — No. VI, 2. — P. 398. — 442 — Режим доступу:

<http://www.jwsr.org/wp-content/uploads/2013/05/jwsr-v6n2-bagchi.pdf>

4. Chibber V. Bureaucratic Rationality and the Developmental State [Електронний ресурс] / Vivek Chibber // American Journal of Sociology. — 2002. — Vol. 107:4. — P. 951-989. — Режим доступу до журн.: <http://sociology.fas.nyu.edu/docs/IO/225/ajs.jan.2002.pdf>

5. Derluigian G. Bourdieu's secret admirer in the Caucasus: a world-system biography / Georgi M. Derluigian. — Chicago; The University of Chicago Press, 2005. — 416 p.

6. Evans P. Transnational Linkages and the Economic Role of the State: An Analysis of Developing and Industrialized Nations in the Post-World War II Period / P. Evans // Bringing the State Back In. — Ed. by P. Evans, D. Rueschemeyer, T. Skocpol. — Cambridge: Cambridge University Press, 1985. — P. 192-226.

7. Gagliardone I. New Media And The Developmental state In Ethiopia / Iginio Gagliardone // African Affairs. — 2014. — Vol. 113, Iss. 451. — P. 279–299.

8. Goldsmith B. E. Different in Asia? Developmental states, trade, and international conflict onset and escalation / Benjamin E. Goldsmith // International Relations of the Asia-Pacific. — 2014. — Vol. 13. — P. 175 — 205.

9. Mkandawire T. Running while others walk: knowledge and the challenge of Africa's development [Электронный ресурс] / Thandika Mkandawire // Africa Development. — 2010. — No.36 (2). — P. 1—36. — Режим доступа:

http://eprints.lse.ac.uk/55395/1/Mkandawire_Running_while_others_walk_LSE_African_Initiative_2010.pdf

10. Rock M. T. East Asia's Democratic Developmental States and Economic Growth / Michael T. Rock // Journal of East Asian Studies. — 2013. — N.13. — P. 1—34.

11. Routley L. Developmental States: a Review of the Literature / Laura Routley // ESID Working Paper. — 2012 — No. 3 — P. 1—60.